

Ács János sem sejtette, hogy rendezése megváltoztatja a magyar színhátszást – ritka felvételek kerültek elő a legendás kaposvári előadásról

Valószínűleg a 45 évvel ezelőtti forró nyarán még nem sejtette a kaposvári színház fiatal rendezője, miként helyezi egyetlen előadással más dimenzióba a magyar színhátszást. A Marat/Sade (Marat halála) Ács János rendezésében új korszakot nyitott hazánk színházi életében.

A kaposvári Csiky Gergely Színház **1981. december 4-én** mutatta be Peter Weiss: *Jean Paul Marat üldöztetése és meggyilkolása, ahogy a charentoni elmegyógyintézet színhátszói előadják de Sade úr betanításában* (röviden: *Marat/Sade* vagy *Marat halála*) című drámáját. Az előadás a magyar színháztörténet egyik legnagyobb hatású, korszakot meghatározó darabja lett. Sikerének okait többen többféleképpen is magyarázzák, de tény, 1981 nyarának és őszének lázas alkotómunkájának végén valami [új dimenzióba került a Csiky Gergely Színház](#) és vele együtt talán a magyar színhátszás is. (Ács János rendező több mint tíz éve [nincs már közöttünk](#).)

Máté Gábor, Lukáts Andor és a többiek, Marat/Sade (Marat halála) 1981. Fotó: Gyertyás László

Az alkotó munka nem volt egyszerű, a pályakezdő rendezőnek meggyűlt a baja a darabbal. Koltai Tamás szerint a próbák idején is köztudottá vált, hogy Ácsnak problémái adódtak e darabbal. „Amikor kiválasztotta, még érdekelte, de azóta elment tőle a kedve.” (Koltai lehetségesnek tartja, hogy ez „előrelátó, szándékos bagatellizálás – vagyis konspiráció” volt.)

A rendező végül így értékelte a produkciót: „Szerencsésen találkoztak az amatőr színjátszás és a professzionista színház elemei. Ritkán tapasztalható egyensúly teremtődött. Egyrészt abból a vérembe ivódott formai világból, amelyet amatőr múltamból hoztam, s a

színészek és a statisztéria mozgatózásában, a saját koreográfiájú táncokban kamatoztattam. Felszabadítottam embereket, akik csak segédszínészek, csoportos szereplők voltak [...], a háttérben vad, érzelemmentes, életszerű magatartásokat hozhattak. [...] Másrészt, természetesen, megjelent a profi minőség is, amelyet a vezető színészek képviseltek, s a látvány, a díszlet, a jelmezek, a világítás – írta **Eörsi István** elemzésében [a színház.net portálon](http://a.szinhas.net).

A darab alaphelyzete szerint 1808-ban, a napóleoni diktatúra idején a charentoni elmegyógyintézet ápolói eljátsszák a francia forradalom és Marat 1793-as meggyilkolásának történetét. **Ács János** rendezése azonban alapvetően felforgatta, többszörösen is [más dimenzióba helyezte](#) ezt a látomást, nem mellékesen, a darab csúcspontjaként a francia forradalom díszletei mögött valójában a Kádár-korszak legsúlyosabb tabujáról, az 1956-os forradalomnak és annak leverésének traumáját is bemutatta egyetlen legendás jelenetben. A bemutató idején, azaz 1981 decemberében vezették be Lengyelországban a hadiállapotot, ami brutálisan elfojtotta a Szolidaritás mozgalmat. Ez a történelmi pillanat még fojtogatóbbá tette az előadás légkörét.

Pogány Judit, 45 éves a legendás kaposvári előadás, Marat/Sade, Marat halála, Csiky Gergely Színház, 1981. Fotó: Gyertyás László

A bemutató után, kilenc nap múlva következett be a lengyelországi rendkívüli állapot. „Az előadás ettől a tőle teljességgel független tényről iszonyatos pluszenergiákat kapott”, „a lengyel események hihetetlen aktualitást adtak minden mozzanatnak” – állapította meg a rendező.

Az előadás katartikus zárójelenetében az elmegyógyintézet falai a magasba emelkedtek, és a háttérben megjelent egy óriási fotómontázs, amely az 1956-os budapesti Corvin közt ábrázolta. A

színészek élettelenül, egymásra hányva feküdtek a színpadon, miközben a **Máté Gábor** által játszott Kikiáltó egy utcakővel a kezében, rázkódva zokogott. Ennek ellenére, a bemutató után több hónappal vált igazán kínossá a hatalomnak a színdarab, mert az egyértelmű utalást egész egyszerűen nem vették észre. Amikor igen, addigra késő volt, hiszen Budapestről buszokkal érkeztek a darab miatt a nézők, dübörgő sikere nemzetközi elismeréseket hozott a kaposvári Csiky Gergely Színháznak. Bizonyára szívesen betiltották volna, de az előadás eljutott Belgrádba, a korszak legnevesebb nemzetközi színházi fesztiváljára (BITEF), ahol példátlan módon mindhárom kiosztható fődíjat elnyerte 1982-ben. Az előadás több mint 100 alkalommal ment a Csiky Gergely Színházban, kisebb felújításokkal egészen 1989-ig – a rendszerváltás évéig – műsoron maradt. Kétségtelen, hogy a Marat halála [a Kaposvár-jelenség](#) csúcspontja lett.

Akik ismerik a kaposvári Csiky Gergely Színház történetét, a hőskort, a Kaposvár-jelenséget és az azt követő időszakot, azok tudják: merész, szókimondó színház volt a Csiky. A patinás Zsolnay-szökőkút mögötti bejárat elé felújításkor, illetve épületbővítéskor egy kockakövet helyeztek el a Marat halála című előadásra emlékezve.

A Marat/Sade-kő térburkolatba mélyesztett tábláján – **Eörsi István** író, költő, a színház egykori dramaturgjának fordításában – ez olvasható: „Más időket élünk a körülmények ma mások / nincsenek elnyomók nincsenek bukások / ráléptünk az újjáépítés ösvényeire / van kenyerünk s van szénünk télire / s bár van háborúnk is nem baj hiszen / ami előttünk ragyog mégiscsak a végső győzelem.”

galéria

Marat halála (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, 1981). A Kaposvár-jelenség születésének pillanatai, avagy: egy legendás színdarab egy legendás színházban

Marat halála (Csiky Gergely Színház, Kaposvár, 1981). A Kaposvár-jelenség születésének pillanatai, avagy: egy legendás színdarab egy legendás színházban

Marat halála, 1981/1982. Kaposvári Csiky Gergely Színház

Jordán Tamás (Sade márki),
[Lukáts Andor](#) (Marat),
Pogány Judit (Charlotte Corday),
Lázár Kati (Simonne Évrard)
Máté Gábor (Kikiáltó)

További kiemelt szereplők: Csernák Árpád (Coulmier), Szegő Zsuzsanna, Lukács Csilla. Csákányi Eszter, Gőz István, Czakó Klára/Tóth Eleonóra, Gyuricza István, Kari Györgyi, [Hunyadkürti György](#), Kisvárday Gyula, Kristóf Kati, Nagy Mari, Serf Egyed, Kamondy Imre, Gecse Joli, Krum Ádám.

- **Rendező: Ács János**
- **Díszlet: Szegő György**
- **Jelmez: Szakács Györgyi**
- **Zene: Hans Martin Majewski**